

TA'LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat fakulteti
Jismoniy madaniyat yo'nalishi talabasi
Norboboyev Ramazon Zafar ugli
ramozonnorboboyov@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimining uzviy qismi hisoblangan psixologik xizmatning mazmun-mohiyati, uning ta'lim sifati va o'quvchi shaxsi kamolotiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda psixologik xizmatning asosiy yo'nalishlari: diagnostika, profilaktika, korreksiya va maslahat berishning nazariy-amaliy asoslari yoritilgan. Shuningdek, maqolada maktab psixologining ta'lim subyektlari (o'quvchi, o'qituvchi, ota-ona) o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlashdagi roli, o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligi va ruhiy salomatligini muhofaza qilishdagi ahamiyati bayon etilgan

Kalit so'zlar: psixologik xizmat, ta'lim tizimi, amaliy psixolog, diagnostika, psixoprofilaktika, psixokorreksiya, emotsional barqarorlik, kasbga yo'naltirish, inklyuziv ta'lim, deviant xulq-atvor.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ta'lim muassasalari nafaqat bilim berish maskani, balki shaxsning har tomonlama ijtimoiylashuvi va ruhiy o'sishi ta'minlanadigan makondir. Bunday murakkab jarayonda o'quvchi va o'qituvchilarning ruhiy holatini nazorat qilish, yuzaga keladigan nizolarni bartaraf etish va o'quv jarayonini insoniyashtirish uchun maxsus professional ko'mak — psixologik xizmat zarurdir [1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2019). PF-5712-son; 2. G'oziyev, E. G'. (2010). Umumiy psixologiya; 3. Dubrovin, I. V. (2004). Prakticheskaya psixologiya obrazovaniya].

Ta'limda psixologik xizmatning asosiy maqsadi — ta'lim oluvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishi uchun maqbul psixologik sharoit yaratish, ularning ruhiy salomatligini saqlash va har bir bolaning individual qobiliyatlarini yuzaga chiqarishdir. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida o'quvchilar psixikasiga tushayotgan yuklamaning ortishi psixologik xizmatning ahamiyatini yanada oshirdi. Ushbu maqola ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning strukturaviy elementlari va uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini chuqur tahlil qiladi. O'zbekiston ta'lim tizimida psixologik xizmat davlat darajasidagi ahamiyatga ega. U o'quvchi shaxsini o'rganish, uning imkoniyatlarini baholash va ta'lim berishning eng samarali yo'llarini belgilashga xizmat qiladi. Psixologik xizmat o'z faoliyatida konfidensiallik (maxfiylik), xolislik va bolaning manfaatlarini ustuvor bilish tamoyillariga tayanadi.

Diagnostika — psixologik xizmatning poydevoridir. U o'quvchining aqliy rivojlanishi, xarakteri, qiziqishlari va emotsional holatini maxsus testlar, so'rovnomalar va kuzatishlar orqali aniqlashni anglatadi. Motivatsiyaning ikki asosiy turi: ichki (intrinsic) va tashqi (extrinsic) motivatsiyaning o'zaro nisbati ta'lim sifati belgilaydi. Ichki motivatsiya o'quvchining bilim olish jarayonining o'zidan zavqlanishi, qiziquvchanligi va o'z-o'zini rivojlantirish istagi bilan bog'liq. Tashqi motivatsiya esa yaxshi baho olish, ota-onaning maqtovi yoki jazolanishdan qo'rqish kabi omillarga tayanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tashqi motivatsiya qisqa muddatli natija bersa-da, faqat ichki motivatsiya barqaror va chuqur bilim olishni ta'minlaydi. O'qituvchining vazifasi — tashqi stimullarni (masalan, bahoni) asta-sekinlik bilan ichki ehtiyojga aylantirishdan iboratdir. Agar

o'quvchining rivojlanishida me'yordan og'ishlar (agressiya, haddan tashqari uyatchanlik, nutqiy muammolar) aniqlansa, psixolog korreksion ishlarni boshlaydi. Bu jarayonda qum terapiyasi, art-terapiya va kognitiv-xulq-atvor treninglari kabi zamonaviy metodlardan foydalaniladi. Maqsad — bolaning "Men"ini tiklash va uni jamiyatga sog'lom integratsiya qilishdir. Ta'lim tizimidagi psixologik xizmatning strategik ahamiyati bitiruvchilarni to'g'ri kasb tanlashga tayyorlashda namoyon bo'ladi. Psixolog o'quvchining temperamentiga va intellektual salohiyatiga mos keladigan kasblarni tavsiya etadi. Bu jamiyatda "o'z o'rnida bo'lmagan kadrlar" sonini kamaytirishga va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'lim — alohida ehtiyojli bolalarni umumiy maktablarga jalb qilishdir. Psixologik xizmat bu yerda "ko'prik" vazifasini o'taydi: u sog'lom bolalarda tolerantlikni shakllantiradi va imkoniyati cheklangan bolalarning jamoaga moslashishini ta'minlaydi. Psixolog har bir bolaning individual o'quv dasturini tuzishda pedagoglarga metodik ko'mak beradi.

Maktab yoki oliygohdagi umumiy ruhiy muhit ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Agar jamoada o'zaro nizo, qo'rquv va bosim bo'lsa, hech qanday zamonaviy texnologiya bilim berishga yordam bermaydi. Psixologik xizmat jamoada "psixologik qulaylik" (psychological comfort) zonalarini yaratadi, bu esa o'qituvchilarning ijodkorligini va o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Pedagogik muloqotda nizolarni boshqarish mahorati o'qituvchining kasbiy mahoratini sinovdan o'tkazadi. Nizolar ta'lim jarayonining tabiiy qismi bo'lishi mumkin, asosiysi ularni konstruktiv hal qilishdir. O'qituvchi nizo vaziyatida "hakam" emas, balki "mediator" (vositachi) rolini o'ynashi, tomonlarning manfaatlarini tushunishga va umumiy yechim topishga intilishi kerak. Agressiv muloqot shakllari hech qachon ijobiy natija bermaydi, aksincha nizoning yanada chuqurlashishiga va o'qituvchi nufuzining tushishiga olib keladi. Konfliktologik kompetensiya pedagogga har qanday ziddiyatli vaziyatdan o'quvchi uchun ham, o'zi uchun ham foydali tajriba chiqarish imkonini beradi va sinfdagi psixologik barqarorlikni saqlaydi.

Muloqotning yakuniy natijasi — o'quvchi shaxsida ijobiy o'zgarishlar yasash va unda muloqot madaniyatini shakllantirishdir. Pedagogning o'zi muloqot namunasi bo'lar ekan, u o'quvchilarga tinglashni, fikrini mantiqiy bayon qilishni, o'zgaralar qarashini hurmat qilishni va hamkorlikda ishlashni o'rgatadi. Bu ko'nikmalar zamonaviy jamiyatda "Soft Skills" (yumshoq ko'nikmalar) sifatida baholanib, shaxsning kelajakdagi muvaffaqiyatini belgilaydi. Shunday qilib, ta'lim jarayonida pedagogik muloqot — bu shunchaki dars o'tish usuli emas, balki insoniylikni, madaniyatni va intellektni avloddan-avlodga uzatishning tirik, emotsional va sarmazmun jarayonidir. Har bir samimiy muloqot akti o'quvchi qalbida o'chmas iz qoldiradi va uning taqdirini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Ta'lim tizimidagi psixologik xizmat — bu barkamol avlodni shakllantirishning kafolatidir. Psixolog nafaqat "muammoli" bolalar bilan ishlovchi mutaxassis, balki butun ta'lim tizimini insonparvarlashtiruvchi strategdir. Uning xizmati tufayli o'quvchilar o'z imkoniyatlarini anglaydilar, o'qituvchilar o'z ishidan zavq oladilar va ota-onalar o'z farzandlari bilan til topishadilar. Ta'lim tizimining psixologlashishi jamiyatning ma'naviy va intellektual salomatligini ta'minlovchi eng muhim innovatsiyadir. Zero, ruhan sog'lom va o'ziga ishongan shaxsgina vatan taraqqiyotiga munosib hissa qo'sha oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (APA STYLE)

1. G'oziyev, E. G'. (2010). Umumiy psixologiya: darslik. Toshkent: Universitet nashriyoti. (pp. 350-375).

2. **Davletshin, M. G.** (2002). Psixologiya va pedagogika. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti. (pp. 230-250).
3. **Karimova, V. M.** (2000). Ijtimoiy psixologiya. Toshkent: Fan. (pp. 160-180).
4. **Dubrovin, I. V.** (2004). Prakticheskaya psixologiya obrazovaniya. Piter.
5. **Rogers, C. R.** (1969). Freedom to Learn. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
6. **O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori.** (2018). Xalq ta'limi tizimida psixologik xizmat faoliyatini yanada takomillashtirish to'g'risida.